

29

II/2020

МУЗИКОЛОГИЈА
USICOLOGY

Етномузиколог
Владимир Р. Ћорђевић

Ethnomusicologist
Vladimir R. Ćorđević

Часопис МУЗИКОЛОШКОГ ИНСТИТУТА САНУ
Journal of THE INSTITUTE OF MUSICOLOGY SASA

Музикологија

Часопис Музиколошког института САНУ

Musicology

Journal of the Institute of Musicology SASA

~

29 (II/2020)

~

ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК / EDITOR-IN-CHIEF

Александар Васић / Aleksandar Vasić

РЕДАКЦИЈА / EDITORIAL BOARD

Ивана Васић, Јелена Јовановић, Данка Лајић Михајловић, Ивана Медић, Биљана Милановић,
Весна Пено, Катарина Томашевић /

Ivana Vesić, Jelena Jovanović, Danka Lajić Mihajlović, Ivana Medić, Biljana Milanović, Vesna Peno,
Katarina Tomašević

СЕКРЕТАР РЕДАКЦИЈЕ / EDITORIAL ASSISTANT

Милош Браловић / Miloš Bralović

МЕЂУНАРОДНИ УРЕЂИВАЧКИ САВЕТ / INTERNATIONAL EDITORIAL COUNCIL

Светислав Божић (САНУ), Џим Семсон (Лондон), Алберт ван дер Схоут (Амстердам), Јармила
Габријелова (Праг), Разија Султанова (Лондон), Денис Колинс (Квинсленд), Сванибор Петан
(Љубљана), Здравко Блажековић (Њујорк), Дејв Вилсон (Велингтон), Данијела Ш. Берд
(Кардиф) / Svetislav Božić (SASA), Jim Samson (London), Albert van der Schoot (Amsterdam),
Jarmila Gabrijelova (Prague), Razia Sultanova (Cambridge), Denis Collins (Queensland), Svanibor
Pettan (Ljubljana), Zdravko Blažeković (New York), Dave Wilson (Wellington), Danijela S. Beard
(Cardiff)

Музикологија је рецензирани научни часопис у издању Музиколошког института САНУ. Посвећен је проучавању музике као естетског, културног, историјског и друштвеног феномена и примарно усмерен на музиколошка и етномузиколошка истраживања. Редакција такође прихвата интердисциплинарне радове у чијем је фокусу музика. Часопис излази два пута годишње. Упутства за ауторе се могу преузети овде: <http://www.doiserbia.nb.rs/journal.aspx?issn=1450-9814&pg=instructionsforauthors>

Musicology is a peer-reviewed journal published by the Institute of Musicology SASA (Belgrade). It is dedicated to the research of music as an aesthetical, cultural, historical and social phenomenon and primarily focused on musicological and ethnomusicological research. Editorial board also welcomes music-centred interdisciplinary research. The journal is published semiannually. Instructions for authors can be found on the following address: <http://www.doiserbia.nb.rs/journal.aspx?issn=1450-9814&pg=instructionsforauthors>

ISSN 1450-9814

eISSN 2406-0976

UDK 78(05)

БЕОГРАД 2020.

BELGRADE 2020

Одрицање од одговорности / Disclaimer

Садржај објављених текстова одражава искључиво ставове њихових аутора. Уредник и редакција не носе одговорност за тачност изнетих података. Електронске адресе и линкови су тачни у тренутку објављивања ове свеске. Уредник и редакција не одговарају за трајност, тачност и прикладност линкованог садржаја. /

The content of published articles reflects only the individual authors' opinions, and not those of the editor and the editorial board. Responsibility for the information and views expressed in the articles therein lies entirely with the author(s). Electronic addresses and links are correct at the moment of the publication of this volume. The editor and the editorial board are not responsible for the persistence or accuracy of urls for external or third-party websites referred, and do not guarantee that any content on such websites is, or will remain, accurate and appropriate.

ПРЕВОДИОЦИ / TRANSLATORS

Ивана Медић, Александар Васић, Милош Браловић /
Ivana Medić, Aleksandar Vasić, Miloš Bralović

ЛЕКТОР ЗА ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК / ENGLISH-LANGUAGE EDITING

Ивана Медић / Ivana Medić

ЛЕКТОРИ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК / SERBIAN-LANGUAGE EDITING

Јелена Јанковић-Бегуш, Александар Васић / Jelena Janković-Beguš, Aleksandar Vasić

КОРЕКТУРА / PROOFREADING

Милош Браловић, Александар Васић / Miloš Bralović, Aleksandar Vasić

ДИЗАЈН И ТЕХНИЧКА ОБРАДА / DESIGN & PREPRESS

Милан Шупут, Бојана Радовановић / Milan Šuput, Bojana Radovanović

ШТАМПА / PRINTED BY

Скрипта Интернационал, Београд / Scripta Internacional, Belgrade

Часопис је индексиран на <http://doiserbia.nb.rs/>, <http://www.komunikacija.org.rs> и у међународној бази ProQuest. /

The journal is indexed in <http://doiserbia.nb.rs/>, <http://www.komunikacija.org.rs> and in the international database ProQuest.

Објављивање часописа финансијски је помогло Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије / The publication of this volume was supported by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia

САДРЖАЈ / CONTENTS

РЕЧ УРЕДНИКА / EDITOR'S FOREWORD
9–12

ТЕМА БРОЈА / THE MAIN THEME
ЕТНОМУЗИКОЛОГ ВЛАДИМИР Р. ЂОРЂЕВИЋ /
ETHNOMUSICOLOGIST VLADIMIR R. ĐORĐEVIĆ

Sanja Radinović i Dimitrije O. Golemović
VLADIMIR R. ĐORĐEVIĆ'S CONTRIBUTION TO SERBIAN MUSICAL
FOLKLORISTICS

Сања Радиновић и Димитрије О. Големовић
ДОПРИНОС ВЛАДИМИРА Р. ЂОРЂЕВИЋА СРПСКОЈ МУЗИЧКОЈ
ФОКЛОРИСТИЦИ
15–33

Mirjana Zakić
VLADIMIR R. ĐORĐEVIĆ'S CONTRIBUTION TO THE DEVELOPMENT OF
ETHNOORGANOLOGY
Мирјана Закић
ДОПРИНОС ВЛАДИМИРА Р. ЂОРЂЕВИЋА РАЗВОЈУ ЕТНООРГАНОЛОГИЈЕ
35–49

Sanja Ranković
VLADIMIR R. ĐORĐEVIĆ'S CONTRIBUTION TO THE TRANSCRIPTION OF
VOCAL PRACTICES
Сања Ранковић
ДОПРИНОС ВЛАДИМИРА Р. ЂОРЂЕВИЋА ТРАНСКРИПЦИЈИ ВОКАЛНЕ
ПРАКСЕ
51–69

Velibor Prelić

VLADIMIR R. ĐORĐEVIĆ IN THE NATIONAL LIBRARY OF SERBIA

Велибор Прелић

ВЛАДИМИР Р. ЂОРЂЕВИЋ У НАРОДНОЈ БИБЛИОТЕЦИ СРБИЈЕ

69–82

VARIA

Roderick Charles Lawford

“PERVERTING THE TASETE OF PEOPLE”: LĂUTARI AND THE BALKAN
QUESTION IN ROMANIA

Родерик Чарлс Лофорд

„ИЗВИТОПЕРЕЊЕ УКУСА ЉУДИ“: ЛĂУТАРИ И БАЛКАНСКО ПИТАЊЕ У
РУМУНИЈИ

85–120

Aleksandar Vasić

THE MAGAZINE „SLAVENSKA MUZIKA“ (1939–1941) IN THE HISTORY OF
SERBIAN MUSIC PERIODICALS

Александар Васић

ЧАСОПИС „СЛАВЕНСКА МУЗИКА“ (1939–1941) У ИСТОРИЈИ СРПСКЕ
МУЗИЧКЕ ПЕРИОДИКЕ

121–147

Uroš Ćemalović

CREATIVITY AND OWNERSHIP – PROTECTING OF RIGHTS IN MUSICAL
WORKS IN THE EUROPEAN UNION FROM DIGITIZATION TO ARTIFICIAL
INTELLIGENCE

Урош Ђемаловић

КРЕАТИВНОСТ И ВЛАСНИШТВО – ЗАШТИТА АУТОРСКИХ ПРАВА ЗА
МУЗИЧКА ДЕЛА У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ ОД ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ ДО ВЕШТАЧКЕ
ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ

149–162

НАУЧНА КРИТИКА И ПОЛЕМИКА / SCIENTIFIC REVIEWS AND
POLEMICS

Тайјана Субојин-Голубовић

ВЕСНА САРА ПЕНО, КЊИГА ИЗ КОЈЕ СЕ ПОЈЕ. ПОЈАЧКИ ЗБОРНИЦИ У
ВИЗАНТИЈСКОМ И СРПСКОМ МУЗИЧКОМ НАСЛЕЂУ,
БЕОГРАД, МУЗИКОЛОШКИ ИНСТИТУТ САНУ, 2019.

ISBN 978-86-80639-49-9

165–169

Маријана Кокановић Марковић

НАТАША МАРЈАНОВИЋ, МУЗИКА У ЖИВОТУ СРБА У 19. ВЕКУ. ИЗ
МЕМОАРСКЕ РИЗНИЦЕ, НОВИ САД, МАТИЦА СРПСКА,
БЕОГРАД, МУЗИКОЛОШКИ ИНСТИТУТ САНУ, 2019.

ISBN 978-86-7946-275-6

171–174

Мелија Милин

IVANA MEDIĆ, ТЕОРИЈА И ПРАКСА GESAMTKUNSTWERKA У XX I XXI VEKU.
OPERSKI CIKLUS SVETLOST / LICHT KARLHAJNSA ŠTOKHAUZENA,
БЕОГРАД, МУЗИКОЛОШКИ ИНСТИТУТ САНУ, 2019.

ISBN 978-86-80639-33-8

175–178

Ивана Медућ

MIRJANA ŽIVKOVIĆ I IVICA PETKOVIĆ, HARMONIJA NA DIRKAMA,
БЕОГРАД, КРЕАТИВНИ СЕНТАР, 2019.

ISBN 979-0-802019-05-8

179–180

Јелена Јовановић

ВЛАДИМИР Р. ЂОРЂЕВИЋ У ОГЛЕДАЛУ ВРЕМЕНА: БАШТИНА, ЗВУК,
МИСАО, РЕЧ, СЛИКА, ТРАЈАЊЕ. СВЕЧАНА АКАДЕМИЈА ПОВОДОМ
150-ГОДИШЊИЦЕ РОЂЕЊА. БЕОГРАД, НАРОДНА БИБЛИОТЕКА СРБИЈЕ И
КАТЕДРА ЗА ЕТНОМУЗИКОЛОГИЈУ ФМУ, 2. ДЕЦЕМБАР 2019.

181–185

IN MEMORIAM

Мелија Милин

Јелена Милојковић Ђурић
(Београд, 2. децембар 1931 – Колеџ Стејшон, Тексас, 22. јун 2019)
189–192

Надежда Мосусова

Елена Гордина
(Москва, 9. фебруар 1939 – Москва, 10. децембар 2019)
193–197

Јелена Михајловић Марковић

Мирјана Живковић
(Сплит, 3. мај 1935 – Београд 26. април 2020)
199–205

Најнаша Марјановић

Димитрије Стефановић
(Панчево, 25. новембар 1929 – Београд 1. август 2020)
207–211

НАТАША МАРЈАНОВИЋ
Музика у животу Срба у 19. веку. Из мемоарске ризнице

Нови Сад – Београд: Матица српска – Музиколошки институт САНУ, 2019.

ISBN 978-86-7946-275-6

Монографија др Наташе Марјановић, *Музика у живојој Срба у 19. веку. Из мемоарске ризнице* представља вредну и оригиналну музиколошку студију, која је објављена у издању Матице српске (Нови Сад) и Музиколошког института САНУ (Београд). Предмет истраживања била су дела из српске документарно-уметничке прозе друге половине XIX века – мемоари, аутобиографије, дневници и путописи, као и одабрани биографски списи о знаменитим појединцима, а из пера угледних српских културних посленика, књижевника, државника и политичара.¹ Чињеница је да у досадашњим музиколошким истраживањима српске музике XIX века, мемоарска дела нису детаљније и систематично тумачена као историјски извори. На другој страни, како ауторка истиче, „у области српске књижевне историје, документарно-уметнички извори су обично коментарисани у односу на доминантне сегменте садржаја и књижевноисторијске карактеристике, док одломци посвећени музици нису били предмет посебне аналитичке пажње” (стр. 17). Документарне и мемоарске записе Наташа Марјановић тумачи и сагледава као сведочанства која указују на статус музике у контексту културе свакодневног, јавног и приватног живота Срба у оквиру Хабзбуршке/Аустроугарске монархије и младе Кнежевине и касније Краљевине Србије, а делимично и Кнежевине Црне Горе. Ауторка указује на богатство и разноврсност истраживане грађе, у којој су портретисани музички ствараоци, извођачи и публика, рад значајних музичких институција, описани различити облици и поводи музицирања, коментарисани аспекти музичке интерпретације, те анализирани одлике традиција вокалне и инструменталне музичке праксе.

Анализа те драгоцене грађе омогућила је отварање и преиспитивање низа интересантних питања о статусу и функцији музике у друштвенополитичком и културном контексту епохе. Н. Марјановић истиче да је сакупљена грађа анализирана и вреднована полазећи управо од њене садржине као и ставова аутора, док је увид у релевантне студије из опште и културне историје, историје књижевности и књижевне критике, историје музике, културне антропологије и историје ликовних уметности, омогућио правилно промишљање постављених хипотеза. Управо зато је и садржај централних поглавља организован према основним тематским целинама о музици које су уочене у мемоарским написима, уважавајући пре свега историјска и антрополошка виђења датог периода. Поред

¹ Монографија је проистекла из докторске дисертације *Музика у српској документарно-уметничкој прози друге половине XIX века*, одбрањене 28. децембра 2016. на Филолошком факултету Универзитета у Београду. Ментор је био проф. др Душан Иванић.

уводног поглавља, у којем су представљени предмет и хронолошки оквири истраживања, увиду досадашња истраживања и изворе, као и закључног поглавља, монографија Наташе Марјановић садржи пет тематски јасно организованих целина: *Пориретни музичара и делатности институција културе*; *Праксе музицирања као идеал браћанској друштва*; *Између села и рада – традиционална народна музика*; *Црквена музика у сфери јавној и приватној животи* и *Мемоарски записи и музичка историографија*. Обиман списак литературе на српском, хрватском, енглеском и немачком језику, показује да се ауторка веома студиозно и одговорно посветила истраживању, базирајући га на литератури широког спектра, какву је и захтевао интердисциплинарни приступ. Адекватно одабрани нотни и ликовни прилози прикупљени су у: Архиву Музиколошког института САНУ, Историјском архиву Београда, Архиву Србије у Београду, те Рукописном одељењу Матице српске у Новом Саду и Аустријској националној библиотеци у Бечу. Монографија је обогаћена и компакт-дискотом, са репрезентативним музичким примерима који ће допринети бољем разумевању и „озвучењу“ књиге.

У поглављу *Пориретни музичара и делатности институција културе*, у посебним потпоглављима разматрани су: „Свет професионалног музицирања и стварања“, „Свет аматерског музицирања“, „Певачка друштва и инструментални састави“, те „Позориште и опера“. Ауторка нам открива мемоарске белешке као значајна сведочанства о контактима писача с истакнутим музичким уметницима, а указује и на њихов однос према значајним институцијама културе. На основу богате грађе говори о доприносу како образованих музичара, тако и аматера, у различитим пољима музичког стваралаштва (композиторског, извођачког, педагошког, музикографског), а посебна пажња поклоњена је певачким друштвима и позориштима. Захваљујући тим изворима читалац упознаје књижевнике и као активне припаднике музичке публике, али и као надахнуте музичке актере. Тако нам у новој светлости Н. Марјановић открива музичке склоности и афинитете Косте Трифковића, Бранка Радичевића, Димитрија Михајловића, Симе Матавуља и многих других личности из наше књижевности. Кроз изводе из различитих извора, ауторка доноси допуне досадашњим сазнањима о делатностима наших првих професионалних музичара из XIX века. Тако су Михаило Полит-Десанчић, Милан Савић, Тодор Стефановић Виловски и Стеван Тодоровић оставили значајне податке који се односе на делатност Корнелија Станковића. Поред Станковића, ауторка у том потпоглављу кроз призму мемоарских записа осветљава и биографије: Александра Морфидиса Нисиса, Тихомира Остојића, Исидора Бајића, Јована Пачуа, Мите Топаловића, Стевана Мокрањца, Јована Иванишевића, Петра Коњовића и многих других. С друге стране, интересовање књижевника за делатност певачких друштава, војних и приватних оркестара, српских и европских позоришних трупа, несумњиво говори о ширини њиховог образовања и свести о важности поменутих институција културе за српско друштво XIX века.

Централно поглавље, *Праксе музицирања као идеал браћанској друштва*, у посебним потпоглављима даје увид у „Кућно и салонско музицирање“ и „Музику на баловима, игранкама, беседама и концертима“, сагледавајући их у два различита државна система међу Србима у Хабзбуршкој/Аустроугарској

монархији и у Кнежевини/Краљевини Србији. Пажљиво одабрани одломци из сакупљене грађе доносе својеврсне жанр-сцене из онога времена, у којима се може пратити музицирање у јавној сфери, кроз праксу на баловима, беседама, концертима, у кафанама, као и у полуприватној и приватној сфери у домену салонског музицирања. Кроз добро одабране фрагмене из грађе, указано је на значај и различите функције музике у српском грађанском друштву XIX века, као и на повлашћен статус клавира – као најрепрезентативнијег статусног симбола богатства и образовања у идеалном садејству у том периоду. Представљени су видови дружења и музицирања у дворским и грађанским салонима, а указано је и на разноликост музичког репертоара. С друге стране, музика у јавној сфери (балови, игранке, беседе, концерти) тумачена је кроз призму „друштвених слојева“, што је посебно евидентно у случају балова и њихове класификације и етикеције. Нарочита пажња посвећена је разматрању хуманитарног карактера јавних окупљања и истицању националне идеје. Када је реч о баловима, ауторка као значајан извор података, а посебно код Срба у Угарској, истиче дела Јакова Игњатовића.

У поглављу *Између села и града – традиционална народна музика*, мемоарски извори коришћени су као сведочанства за сагледавање различитих врста и функција музике и начина извођења у два различита окружења, руралном и урбаном, а кроз посебна потпоглавља: „Праксе сеоског музицирања – везе световног и црквеног наслеђа“; „Сабори и вашари – друштвене и музичке димензије“; „Народни свирачи као национални хероји“. Мемоарски извори, на пример, потврђују да је музика имала истакнуто место на саборима и вашарима, као значајним „друштвеним позорјима“ Србије у XIX веку. Тако документарни записи из пера Милице Стојадиновић, Косте Христића и Пере Тодоровића доносе колоритна сведочанства о статусу и улози народног музичара-свирача, као и о другим социјалним аспектима тих догађаја. Народни свирачи су у мемоарским сећањима уздигнути на пијадестал правих „народних хероја“. Анализом извора ауторка долази до закључка да је посебно лик гуслара постао општеприхваћена национална симболична фигура, али истиче и да су мемоаристи у пракси музицирања на гајдама такође видели посебан вид националног израза. Насупрот гулама и гајдама, које се најчешће повезују са сеоском фолклорном традицијом, тамбура је „у мемоарским одломцима представљена као типичан ‘пургерски’, грађански инструмент“ (стр. 150). У том поглављу долазе до изражаја различите функције музике, у зависности од општих одлика друштвеног живота села и града, као и особено преплитање световног са црквеним аспектима свакодневног живота. При томе је село виђено као „место очувања традиције“, а град као „место сусрета култура“.

Претпоследње поглавље, *Црквена музика у сфери јавној и приватној животи*, садржи пет потпоглавља: „Појачке праксе и знаменити црквени појци“; „Мелографи, диригенти и композитори“; „Појање у систему школског образовања“; „Појање као део кућног васпитања“ и „Приповедање о црквеној музици“. Свеобухватним аналитичким увидом у изворе ауторка доноси мноштво нових података који сведоче о различитим контекстима у којима је у XIX веку негована српска црквена музика. Мемоарска дела откривају различите аспекте

који се односе како на литургијску, тако и на ширу друштвену функцију музике. Као „приповедачи, слушаоци, посматрачи или активни учесници у појању“ (стр. 157), писци доносе обиље података о односу црквених великодостојника према појању, значају вештине појања у учитељској служби и ангажману деце у учењу црквених песама, као и о улози црквене музике у свакодневном животу. Најбројнији су подаци који се односе на традицију појања у Карловачкој митрополији и православним црквама у Бечу, док је приликама у Београдској митрополији посвећен мањи број забележака, а један део се односи и на светогорску појачку традицију.

У последњем поглављу, *Мемоарски записи и музичка историографија*, представљени су: „Реторичко-стилски и жанровске оквири“; „Специфичности документарног и фикционалног“; „Документарно-уметнички жанрови на размеђи приватног и јавног“ и „Мемоарски текстови о музици у истраживањима културе“. Такав приступ је захтевао и тумачење основних карактеристика разматраних жанрова, као и „разматрање стилских оквира који су утицали на формирање приповедачких поетика појединачних писаца и, посебно, промишљање суштине односа између документарног и уметничког (фикционалног) карактера жанрова“ (стр. 193). Како ауторка закључује, резултат таквог аналитичког прегледа требало би да буде и путоказ ка одређењу нивоа/степенa документарности мемоарских извора и њихове релевантности као извора за историју српске музике.

Синтетична студија Наташе Марјановић, која остварује срећан спој музиколошких и књижевнотеоријских разматрања о улози музике у животу Срба у XIX веку, читаоцима нуди могућност сагледавања музичких пракси из визуре наших истакнутих писаца, који о музици пишу као директни учесници или посматрачи музичких догађаја. Посебна вредност ове научне монографије лежи не само у драгоцепој сакупљеној и представљеној грађи, већ и у питањима која провоцира, као и отвореним новим пољима истраживања за која верујемо да ће привући и друге истраживаче и довести до нових тумачења и преиспитивања односа двеју уметности – књижевности и музике. Резултати истраживања представљени у монографији *Музика у живоју Срба у 19. веку: из мемоарске ризнице* показују да је музика била значајан сегмент живота у свим друштвеним слојевима, у том сложенем раздобљу српске друштвене и културне историје. С обзиром на широк дијапазон разматраних тема, верујемо да ће књига Наташе Марјановић бити занимљива читаоцима различитих професионалних усмерења и личних интересовања.

Маријана Кокановић Марковић

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

78

МУЗИКОЛОГИЈА : часопис Музиколошког
института САНУ = Musicology : journal of the Insti-
tute of Musicology SASA / главни и одговорни
уредник = editor-in-chief Александар Васић. - 2001,
бр. 1- . - Београд : Музиколошки институт САНУ,
2001- (Београд : Скрипта Интернационал). - 25 cm

Полугодишње. - Текст на срп. и више светских
језика. - Друго издање на другом медијуму:
Музикологија (Online) = ISSN 2406-0976
ISSN 1450-9814 = Музикологија
COBISS.SR-ID 173918727
